

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1940 kl. 9 f. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 angående rätt för värnpliktig och reservofficer att i vissa civila befattningar och därmed jämförlig kommunal lärartjänst tillgodoräkna sig militär tjänstgöringstid.

I en inom riksdagens första kammare väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion nr 23 ha herrar Öman och Mannerskantz hemställt att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att snarast en ordning genomföres, genom vilken *dels* värnpliktig erhåller rätt att i civil statstjänst och därmed jämförlig kommunal lärartjänst räkna sig värnpliktstiden och tiden för eventuella extra inkallelser till godo, *dels* samma förmån medges reservofficer för den tid, som åtgått för reservofficersutbildningen. Motionen.

Inom andra kammaren har av herrar Kyling och von Seth väckts en med förevarande lika lydande motion nr 69.

Beträffande motiveringen hänvisas till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning begärt och erhållit utlåtanden över förevarande motion från Statskontoret, Svea Hovrätt, Skolöverstyrelsen, Generalpoststyrelsen och Järnvägsstyrelsen. Därjämte har utskottet tagit del utav till andra kammaren inkomna yttranden från Sveriges allmänna folkskolläraryörening, Sveriges folkskolläraryörförbund, Sveriges Förenade Studentkårer, Statstjänarekartellen, Trafiktjänstemännens Riksförbund och Svenska Officersförbundet.

Statskontorets yttrande återfinnes såsom bilaga till detta utlåtande.

Svea Hovrätt säger bl. a., att erfarenheten knappast torde visa, att de från värnpliktstjänstgöring befriade juristerna genomsnittligt sett vunnit befordran på domarebanan vid yngre år än andra. Reservofficersutbildningen har däremot i vissa fall verkat något fördröjande vid befordran. Under sådana utomordentliga förhållanden, som nu äro rådande, ställer sig saken något annorlunda. Hovrätten har för sin del bl. a. efter skrivelser till Kungl. Maj:t vidtagit diverse åtgärder för att i görligaste mån undanröja de olägenheter, som vållas av de extra inkallelserna. Hovrätten menar, att beträffande befattningshavare på domarebanan vissa särskilda bestämmelser äro önskvärda angående tillgodoräkning i befordrings- och avlöningshänseende av sådan extra ordinär tjänstgöring, som betingas av det spända utrikespolitiska läget. Hovrätten har emellertid riktat Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på dessa frågor.

Bihang till riksdagens protokoll 1940. 12 saml. 1 avd. Nr 6.

Skolöverstyrelsen anför bl. a.: »Det i motionen framförda förslaget om tillgodoräknande av tid för värnpliktstjänstgöring respektive tid för reserv-officersutbildning, om den värnpliktige respektive reservofficeren senare går i statstjänst, kan avse tillgodoräknande vid ansökan till tjänst samt tillgodoräknande för pension och för löneklassplacering. För förslaget synas starka skäl kunna andragas. Överstyrelsen anser sig dock icke kunna tillstyrka, att rätt till ett dylikt tillgodoräknande stadgas utan en utredning av de konsekvenser, som därav kunna följa. Vad däremot beträffar ett motsvarande tillgodoräknande för personer, som redan erhållit anställning som ordinarie eller icke ordinarie tjänstemän, anser sig överstyrelsen kunna tillstyrka förslaget.»

Generalpoststyrelsen förklarar, att det torde bli synnerligen svårt att uppställa lämpliga och rättvist verkande regler för sådant tillgodoräknande av värnpliktstiden som tjänstetid, som i motionen föreslås, och finner för postverkets vidkommande inga skäl föreligga för bifall till motionen.

Järnvägsstyrelsen nämner, att vid statens järnvägar tillämpas den bestämmelsen, att — vid jämförelse av tjänstemäns ålder i tjänsten — den tid, varunder extra ordinarie tjänsteman eller aspirant varit tjänstledig för fullgörande av värnplikts- eller annan militärtjänstgöring, icke skall avdragas vid beräkning av berörda ålder. Kungl. Järnvägsstyrelsen upplyser ock, att vid statens järnvägar sker normalt anställning, innan vederbörande fullgjort sin värnplikt. Styrelsen gör vidare det påpekandet, att om tjänsteinnehavare, som före anställningen fullgjort sin värnplikt, finge rätt att tillgodoräkna sig tiden för denna värnpliktstjänstgöring vid tjänsteåldersberäkning, skulle konsekvensen fordra, att samma rätt tillerkändes f. d. stamanställda beträffande deras anställning vid krigsmakten. Detta åter skulle medföra synnerligen stora olägenheter för den övriga personalen.

Styrelsen finner det med motionen avsedda ändamålet icke kunna vinnas på sätt, motionärerna ifrågasatt.

Sveriges allmänna folkskolläraryörening och *Sveriges folkskolläraryörebund* äro ense med motionärerna däri, att den vapenföre i flera avseenden intar en betydligt ogynnsammare ställning än den icke vapenföre och den kvinnliga kollegan. De anse, att detta missförhållande snarast borde avhjälpas, och tillstyrka motionen.

Liknande synpunkter anläggas *Sveriges Förenade Studentkårer*, och tillstyrka motionen i vad den avser de värnpliktiga studenterna. Vad reserv-officersutbildningen beträffar, säger man, synes läget i viss mån vara ett annat, då denna utbildning är frivillig och förenad med vissa förmåner.

Statstjänarekartellen kritiserar motionen därför att motionärerna enligt kartellens mening endast haft i tankarna sådana tjänstemän, för vilka särskild examen erfordras, men ej andra tjänstemän eller arbetare.

Det synes emellertid Statstjänarekartellen mest rättvist att militärtjänst får tillgodoräknas i den mån vederbörande — statsanställd tjänsteman eller

arbetare — utan sådan militärtjänstgöring skulle inträtt i statsanställningen så mycket tidigare, eller i andra fall, i den mån statsanställning skulle innehafts under den tid varunder vederbörande varit inkallad till sådan militärtjänstgöring.

Trafiktjänstemännens Riksförbund tillstyrker motionen i vad den avser tillgodoräknande av värnpliktstid och tid för extra inkallelser.

Svenska officersförbundet begränsar sitt yttrande till motionärernas förslag rörande reservofficerare. Förbundet finner vad motionärerna här föreslagit både välmotiverat och ändamålsenligt.

I proposition nr 144 har Kungl. Maj:t hemställt om bemyndigande bl. a. att meddela bestämmelser angående avlöning till ordinarie befattningshavare i statens tjänst under ledighet för militärtjänstgöring såsom beställningshavare i reserven m. m. samt att besluta om rätt för befattningshavare att för löneklassuppflyttning taga i beräkning tid varunder han i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering åtnjutit tjänstledighet från sin civila befattning för tjänstgöring vid försvarsväsendet. Denna Kungl. Maj:ts framställning har av riksdagen bifallits.

I tvenne likalydande motioner, väckta den ena nr 98 inom första kammaren av herrar B. Ohlin och Elof Andersson samt den andra nr 116 inom andra kammaren av herr I. Österström m. fl., har yrkats att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte träffa sådana anstalter, som erfordras för att i möjligaste mån förhindra att i motionerna avsedd militär tjänstgöring skall ogynnsamt påverka statsanställdas utsikter att erhålla befordran eller lönetursuppflyttning.

Statsutskottet, till vilket motionerna remitterats, har under hänvisning till ett av allmänna lönenämnden avgivet yttrande, som i tryck bifogas statsutskottets utlåtande, anfört:

»Motionerna torde närmast åsyfta att få till stånd sådana bestämmelser, att tid, varunder statsanställd åtnjutit tjänstledighet för militärtjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, skall helt eller delvis tillgodoräknas för löneklassuppflyttning eller befordran. Med nu nämnd tjänstgöring anses även böra jämsättas tid, som efter fullgjord värnpliktstjänstgöring åtgår för utbildning till reservofficer ävensom ordinarie tjänstgöring såsom reservofficer.

I lönenämndens yttrande erinras till en början om att bestämmelser redan finnas, som medgiva tillgodoräknande för löneklassuppflyttning av tid, varunder ordinarie eller icke-ordinarie statstjänstemän åtnjutit tjänstledighet för fullgörande av värnplikt eller annan militär tjänstgöring, bland annat såsom beställningshavare i reserven eller för genomgående av utbildningskurs för äldre reservofficerare. Vidare framhålles, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 144 till innevarande års riksdag framlagt förslag av innebörd, att tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för tjänstgöring vid försvarsväsendet i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering, skall

kunna tillgodoräknas för löneklassuppflyttning även i de fall, där sådant för närvarande icke är medgivet i vederbörande reglemente. Under förutsättning att riksdagen bifaller sistnämnda förslag anser lönenämnden, att ytterligare åtgärder för bevarande av de statsanställdas lönetursrätt under tjänstledighet för militärtjänstgöring icke erfordras. Utskottet, som förut denna dag tillstyrkt Kungl. Maj:ts nyssberörda förslag, ansluter sig helt till lönenämndens uppfattning i denna del. Härav följer, att tillgodoräknande av tid, som efter slutad värnplikttjänstgöring åtgår för utbildning till reservofficer, enligt utskottets mening icke bör medgivas.

Utskottet delar vidare lönenämndens uppfattning, att generella bestämmelser till förhindrande av att den militära tjänstgöring, varom här är fråga, komme att ogynnsamt påverka de statsanställdas befodringsutsikter varken kunna eller böra utfärdas. Hithörande spörsmål torde liksom hittills böra av vederbörande myndighet bedömas från fall till fall, därvid det får anses ligga i sakens natur, att skälig hänsyn tages till det förhållandet att befattningshavare måst begagna sig av tjänstledighet för fullgörande av militär tjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering. För den händelse krav på viss tids tjänstgöring av ett eller annat slag uppställts som villkor för befordran till tjänsten i fråga, förutsätter utskottet i likhet med lönenämnden, att dispens från detta villkor kommer att i vederbörlig ordning meddelas, därest förutsättningarna i övrigt för befordran äro för handen.»

Med anledning härav har statsutskottet hemställt, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan har av riksdagen bifallits.

Utskottet. Utskottet hänvisar till riksdagens ovan redovisade beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 144 och motionerna nr I: 98 och II: 116.

Nu ifrågavarande motion äger i vissa avseenden en vidare syftning än de, vilka redan varit föremål för riksdagens behandling.

De skäl, som föranlett riksdagen att avslå motionerna nr I: 98 och II: 116, måste därför i ännu högre grad anses vara för handen beträffande nu behandlad motion.

Utskottet får därför hemställa,

att motion nr 23 ej måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1940.

Å utskottets vägnar:

KARL AUGUST JOHANSON.

Närvarande vid förevarande motions slutbehandling inom utskottet: herrar *Karl August Johanson, Wistrand, Hårdin, Nils Andersson, Ericsson, Elofsson* och *Leander*.

Bilaga.

KUNGL.
STATSKONTORET

Till Riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom remiss den 9 februari 1940 anbefallt statskontoret att till utskottet avgiva yttrande i anledning av en inom första kammaren väckt motion om rätt för värnpliktig och reservofficer att i vissa civila befattningar tillgodoräkna sig militär tjänstgöringstid, får ämbetsverket anföra följande.

I motionen har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om att snarast en ordning måtte genomföras, genom vilken *dels* värnpliktig erhöles rätt att i civil statstjänst och därmed jämförlig kommunal lärartjänst räkna sig värnpliktstiden och tiden för eventuella extra inkallelser till godo *dels* samma förmån medgaves reservofficer för den tid, som åtgått för reservofficersutbildningen.

Den tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring, varom sålunda fråga väckts, kan äga betydelse *dels* ur lönesynpunkt, *dels* ock i merithänseende.

Vad först angår dylik ledighets inverkan på lönetursrätten, torde böra åtskiljas det fall, då vederbörande vid tidpunkten för inkallelsen innehar statstjänst, och det fall, då den värnpliktige först senare erhåller sådan anställning. Innehar den värnpliktige statstjänst under tiden för inkallelsen, har genom bestämmelser i civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet serjts för att denna tid icke skall föras vederbörande till last vid lönetursberäkningen (civila avlöningsreglementet 7 § 3 mom. a jmf med 13 § 2 mom; civila icke-ordinariereglementet 7 § 3 mom. a och 29 § jmf med 12 § 2 mom.). Ej heller sker något avdrag av denna anledning vid tjänstårsberäkningen för pension.

Beträffande därefter frågan om tillgodoräkning för lönetur av tid för värnpliktstjänstgöring, som fullgjorts *före* det statsanställning vunnits, tillåter sig statskontoret erinra om att vid de åren 1938 och 1939 genomförda löneregleringarna den tidigare tillgodoräkningen av tjänstetid vid befordran i princip övergivits och i stället en vidgad rätt till sneddnung genomförts. Att efter denna omläggning av principerna för lönetursberäkningen återinföra en speciell tillgodoräkning av tid, som tagits i anspråk för fullgörande av värnplikt, anser ämbetsverket icke vara att förorda.

Om således enligt statskontorets mening av ovan angivna skäl några särskilda åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda syftet icke kunna anses påkallade ur lönesynpunkt, vill ämbetsverket icke förneka, att vissa skäl kunna anföras för att vid meritberäkningen vid befordringar viss hänsyn toges till om vederbörande fullgjort värnpliktstjänstgöring eller icke. Med den ordning, som nu gäller, äro otvivelaktigt de, som fullgjort sin värnplikt, på grund av den tidsförlust, som de därigenom åsamkats, ogynnsamt ställda i konkurrensen med jämnaåriga kamrater, vilka på grund av sitt kön eller genom kategoriklyvningen varit befriade från fullgörandet av denna medborgerliga skyldighet.

Som framgår av proposition nr 365 (sid. 17—20) till 1920 års riksdag har emellertid nämnda spörsmål tidigare varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I anledning av en riksdagsskrivelse den 29 maj 1912 (nr 259) uppdrogs nämligen den 31 december 1914 åt dåvarande löneregeringskommitté att närmare utreda frågan om värnpliktstjänstgöringens inverkan på bland annat statstjänarens avlönings- och anställningsförhållanden. I utlåtande den 26 augusti 1919, vilket utlåtande finnes återgivet i sagda proposition, behandlade kommittén ingående frågan om skydd för värnpliktig mot eftersättande vid befordran.

Sedan kommittén till en början erinrat om stadgandet i § 28 regeringsformen, enligt vilket stadgande Konungen vid alla befordringar skall fästa avseende endast å de sökandes »förtjänst och skicklighet» men icke på deras hörd, påpekar kommittén, att vid tolkning av detta stadgande stort avseende i praktiken kommit att fästas vid tidslängden av föregående tjänstgöring, särskilt sådan tjänstgöring inom det egna verket. Kommittén anför i fortsättningen följande:

»Det torde utan vidare vara klart, att vid tillämpning av de sålunda givna eller vedertagna befordringsreglerna fall kunna inträffa, då en värnpliktig kommer att genom värnpliktens fullgörande lida visst men i avseende å befordran, och det gäller då att tillse, huruvida och i vilken mån någon eftergift från nämnda befordringsregler bör kunna medgivas till förmån för den värnpliktiga personalen.

Vad först angår de tjänster, beträffande vilka det ansetts nödvändigt att uppställa särskilda detaljerade kompetensvillkor, ligger det i sakens natur, att en ung man, som har att fullgöra sin värnplikt, under denna tid kan hindras från att bedriva sådana studier eller fullgöra sådan tjänstgöring, som kunna vara givna förutsättningar för behörighet till tjänst av ifrågasvarande slag. Att genom en allmän regel råda bot härför torde väl näppe-ligen låta sig göra. Där avläggandet av visst kunskapsprov eller fullgörandet av viss tjänstgöring stadgats såsom villkor för kompetens till viss tjänst, torde det väl få antagas, att de givna föreskrifterna grunda sig på vunnit erfarenhet om vad tjänstens beskaffenhet bör anses såsom regel kräva och att sålunda de uppställda kompetensfordringarna icke äro högre än att de-samma i allmänhet icke tåla vid någon avsevärd avprutning. Detta utesluter givetvis icke, att förhållandena understundom kunna vara sådana, att undan-tag från givna kompetensföreskrifter äro väl motiverade. Enligt kommitténs mening bör emellertid det undantagsförfarande, som i förevarande avse-ende kan anses påkallat, icke såvitt värnpliktiga angår generaliseras, utan böra de dispensfrågor, som här kunna förekomma, bliva beroende på pröv-ning i de särskilda fallen.

Även i andra fall än sådana, där värnpliktens fullgörande kan verka hin-derligt för förvärvande av den för viss tjänst stadgade kompetensen, torde det ej sällan förekomma, att värnpliktstjänstgöringen kan i viss mån vara till men i konkurrensen om lediga tjänster. Det kan sålunda alltför väl tänkas, att exempelvis av två samtidigt i ett verk antagna aspiranter den ene, som fullgjort sin värnpliktstjänstgöring eller därifrån befriats, kommer att i fråga om möjlighet att förvärva den förtjänst och skicklighet, som skall vara avgörande vid bedömande av frågan om företräde till viss tjänst, er-hålla ett ej oväsentligt försprång framför den, som under tiden har att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring. Tydligt är emellertid, att särskilt beträf-fande tjänster av mera krävande beskaffenhet stor vikt ligger uppå, att

till tjänsten förvärfvas just den lämpligaste. Det är sålunda här kanske mer än eljest av betydelse, att den utnämmande myndigheten äger fritt pröva olika sökandes 'förtjänst och skicklighet', och några särskilda föreskrifter till förmån för den, som haft att fullgöra sin värnplikt, torde sålunda näp- peligen kunna ifrågasättas.

Beträffande åter sådana befattningar, till vilka befordran sker mer eller mindre automatiskt efter längden av föregående tjänstgöring (tjänsteålder), sålunda utan avseende å kvalifikationer av särskild natur, skulle det visser- ligen kunna förefalla, som om ett stadgande av innehåll, att den tid, var- under värnplikt fullgjorts, skall tillgodoräknas sökanden till viss befattning, icke skulle sakna sitt berättigande. Ett dylikt stadgande måste emellertid förutsätta, att längden av föregående tjänstetid — vare sig inom det egna verket eller överhuvud taget inom statsförvaltningen eller till äventyrs i annan allmän befattning — skall i större eller mindre utsträckning vara bestämmande vid tillsättning av tjänster, om vilka nu kan vara fråga. Såsom i det föregående framhållits, är det emellertid endast för särskilda fall, som bestämmelser i denna riktning äro givna; det förfaringssätt, som i föreva- rande avseende mer eller mindre allmänt tillämpas, grundar sig väsentligen på gängse praxis.

Från kommitténs sida är intet att erinra häremot, utan synes det tvärtom kommittén lämpligt, att vid befordringar, som nu avses, hänsyn tages även till tid, varunder sökande haft att fullgöra värnplikt eller annan militär tjänstgöring. Innan någon uttrycklig föreskrift i detta hänseende kan med- delas, krävas emellertid författningsbestämmelser, genom vilka tydligen fastslås, i vilka fall och i vilken utsträckning längden av föregående tjänste- tid — vare sig inom det egna verket eller överhuvud taget inom statsför- valtningen eller tilläventyrs i annan allmän befattning — skall utgöra be- fodringsgrund. Någon utredning i detta omfattande spörsmål torde det icke tillhöra löneregeringskommittén att förebringa.

I frågans nuvarande läge finner sig löneregeringskommittén sålunda icke vara i tillfälle att föreslå några allmänna regler, genom vilka den, som haft att fullgöra värnpliktstjänstgöring (eller annan militär tjänstgöring), skulle skyddas från att till följd av denna tjänstgöring lida men i beford- ringshänseende, utan synes det kommittén, som om dylika spörsmål fort- farande tills vidare böra bliva beroende på prövning i de särskilda fallen.»

Kungl. Maj:t godkände kommitténs uttalanden på denna punkt, och riks- dagen lämnade uttalandet utan erinran.

Vad nämnda löneregeringskommitté sålunda uttalat måste enligt stats- kontorets mening alltjämt tillmätas vitsord. Så länge icke författningsbe- stämmelser meddelats, om och i vilken utsträckning anställningstid i statens tjänst skall utgöra befordringsgrund, torde det vara ogörligt att uppställa några generella regler rörande värdet av värnpliktstjänstgöringen ur merit- synpunkt. Nämnda spörsmål måste enligt statskontorets mening alltjämt bedömas från fall till fall. Ämbetsverket föreställer sig, att myndigheterna hava sin uppmärksamhet riktad på nämnda förhållande och att i fall, där så låter sig göra, vid befordringar all tillbörlig hänsyn tages till om den sökande fullgjort värnpliktstjänstgöring eller ej.

I motionen har slutligen hemställts om att jämväl reservofficerare skulle få vid erhållande av statstjänst tillgodoräkna den militära utbildningstiden. I anledning härav tillåter sig statskontoret endast erinra om att denna ut- bildning grundar sig på ett frivilligt åtagande av den värnpliktige och att

den tidsuppoftning, som föränledes härav, motväges av de ekonomiska för-
måner, som tillkommer en reservofficer vid inkallelse till tjänstgöring och
vid avgång.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får statskontoret uttala, att
enligt ämbetsverkets mening förevarande motion icke bör till någon första
kammarens åtgärd föränleda.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit
statskommissarierna Nissen, Björn och Örtengren samt t. f. statskommis-
sarierna Britth och Odén. Statskommissarien Björn har icke närvarit vid
justeringen av detta utlåtande. Stockholm den 29 februari 1940.

WILHELM BJÖRCK.

K. A. Lindbergson.

/ Olof Melén.